

i.remissvar@regeringskansliet.se
Diariern I2021/02082
Kopia: i.transport.remissvar@regeringskansliet.se

Svar på remiss från Infrastrukturdepartementet - Trafikverkets delrapport och slutrapport Beredskapsflygplatser för att säkra samhällsviktiga flygtransporter från Infrastrukturdepartementet

Region Dalarna har tagit emot Infrastrukturdepartementets remiss av Trafikverkets delrapport och slutrapport "Beredskapsflygplatser för att säkra samhällsviktiga flygtransporter" från Infrastrukturdepartementet. Region Dalarna välkomnar möjligheten att lämna synpunkter i den så viktiga frågan om beredskapsflygplatser.

Region Dalarna har under hösten 2021 inkommit med synpunkter till Trafikverket på delrapporten gemensamt med Falu och Borlänge kommuner.

Utgångspunkten för Region Dalarnas remissvar är en säker och jämställd vård för länets och landets befolkning. Detta är avgörande för att länet ska kunna vara tryggt och attraktivt för befolkning och besökare, möjliggöra kompetensförsörjning och utvecklingskraft i hela Dalarna samt bidra till landets konkurrenskraft.

Sammanfattning av synpunkter

- Region Dalarna yrkar bestämt att både Mora och Borlänge flygplatser utpekas som beredskapsflygplatser. Möjligheten att bedriva en patientsäker och avancerad hälso- och sjukvård kräver närhet mellan akutsjukhus och beredskapsflygplats
- Region Dalarna anser att det är rimligt att antalet beredskapsflygplatser utökas med utgångspunkt från erfarenheterna av pandemin, och därmed bör omfatta 27 permanenta beredskapsflygplatser inklusive Borlänge flygplats för att hela Sverige ska ha en god grundläggande beredskap
- Region Dalarna välkomnar utredningens förslag att utse Mora flygplats till beredskapsflygplats.

Dalarnas utgångspunkter

Dalarna är till ytan ungefär lika stort som hela Belgien, med en befolkning på 287 000 invånare. Den största befolkningskoncentrationen finns i Falun och Borlänge med gemensamt drygt 110 000 invånare. Andra delar av länet är mer glest befolkade med utmaningar i lägre tillgång till service och långa avstånd. Under vinterturismens högsäsong ökar befolkningen i norra delen av länet med cirka 100 000 personer varje vecka, och även sommartid har Dalarna en stark besöksnäring. I Falun finns Dalregementet I13 sedan 2021.

Region Dalarna har i ett utvecklingsperspektiv föreslagit att Falun-Borlänge ska utpekade som urban nod i revideringen av EUs transeuropeiska transportnät (TEN-T) från 2023. I och runt Falun-Borlänge finns den största befolkningskoncentrationen och här finns länets högskola och länsjukhus. Bägge orterna ligger efter länets betydande väg- och järnvägsstråk, och flygplatsen i Borlänge är en viktig del i regionens infrastruktur.

Länets akutmottagningar:

- Falu lasarett, länsjukhus (LS)
- Mora lasarett, länsdelssjukhus (LdS)
- Avesta lasarett, länsdelssjukhus (LdS)

Under pandemin har Mora flygplats och Borlänge flygplats varit utpekade som temporära beredskapsflygplatser.

En majoritet av länets flygrörelser under beredskapstid utgörs av sjuktransporter. Länets befolkning och besökande är spridda över hela länet, där vissa delar har stora geografiska avstånd till akutsjukhus, intensivvård, förlossningsvård och organtransplantationer. Besöksnäringen bidrar till tillfälliga befolkningsökningar på mer än 35 procent, vilket medför en stor belastning på sjukvården.

Mora flygplats har en viktig roll som beredskapsflygplats i norra delen av länet avseende såväl sjukvårdens transporter och dess helikopterverksamhet som för räddningsinsatser inom brandbekämpning, fjällräddning och annan beredskap vid kriser.

Region Dalarna delar inte Trafikverkets bedömning att Falu lasarettets behov kan täckas genom Mora flygplats (100 km) och Uppsala-Årna (160 km). Närheten till Borlänge flygplats (25 km) har en stor betydelse för tidskritiska sjuktransporter till och från länsjukhuset i Falun. Ett exempel är vid organdonation, där tiden det tar att förflytta sig sträckan Falun-Mora gör att man i vissa fall behöver tacka nej till möjlig organdonation vilket kan vara livsavgörande.

Region Dalarna välkomnar utredningens förslag att utse Mora flygplats till beredskapsflygplats.

Region Dalarna yrkar att även Borlänge flygplats utpekas till beredskapsflygplats.

Falu lasarett och betydelsen av Borlänge flygplats

Falu lasarett är Region Dalarnas länssjukhus och regionens största akutsjukhus med ett brett utbud av specialistsjukvårdens kliniker. Här bedrivs en stor andel av länets akuta- och tidskritiska sjukvårdsinsatser. Utöver medicin-, kirurg- och ortopedklinik som även finns på Mora lasarett har Falu lasarett även bl.a. kvinnoklinik, barn- och ungdomsmedicin, ÖNH-klinik (öron-näsa-hals) och ögonsjukvård. Förlossningsvården är centraliserad till Falu lasarett.

Falu lasarett har en fullskalig IVA-klinik, som ansvarar för en stor andel av länets intensivvård. Patienter som är i behov av sekundärtransporter med luftburen intensivvård, vårdas oftast på IVA-kliniken före avtransport. Sekundärtransporterna är ofta tidskritiska. Inom förlossnings- och nyföddhetsvården uppstår återkommande tidskritiska luftburna transportbehov. IVA-kliniken på Mora lasarett är avsevärt mindre, men även här finns frekventa transportbehov.

Huvuddelen av organtransporter inom Region Dalarna genomförs från Falun och då är tiden mellan donator och mottagare en avgörande faktor vilket innebär att Borlänge flygplats tveklöst har en viktig funktion. Det är risk för att organtransplantationsverksamheten i Dalarna skulle upphöra utan en fungerande flygplats i närheten.

På Falu lasarett utförs en stor del av länets nivåstrukturerade och avancerade sjukvård. Om patienter i behov akuta transporter med ambulansflyg först ska flyttas långväga med vägambulans fördröjs transporterna.

För patienter med tidskritiska sjukdomstillstånd eller skadepanorama kan fördröjningen leda till allvarliga medicinska konsekvenser. Exempel:

- Patienter med livshotande multitrauma, skalltrauma, thoraxtrauma i behov av avancerade och nivåstrukturerade traumateam
- Nyfödda med hjärtfel i behov av akut operation i Göteborg
- Allvarliga graviditetskomplikationer före graviditetsvecka 28.
- Beläggningen på regionernas neonatalavdelningar varierar med frekventa behov att flytta antingen gravida kvinnor inför riskförlossning eller nyfödda barn i behov av neonatal intensivvård.

- Brännskadepatienter som måste flygas till Linköping
- Patienter med ECMO-behandling till Stockholm eller Uppsala. (ECMO används för svårt sjuka patienter med reversibel hjärt- och/eller lungsvikt, när all annan intensivvård sviktar.)

Patienter på Falu lasarett med akuta- och tidskritiska skador eller sjukdomstillstånd som är i behov av högspecialiserad vård transporteras oftast till universitetssjukhusen i Uppsala, Stockholm eller Örebro. Att först med suboptimala intensivvårdsresurser transportera patienten med markbunden ambulans 100 km åt "fel håll" till Mora flygplats fördröjer transporten mer än själva körtiden, leder till patientsäkerhetsrisker och försämrat resursutnyttjande.

När Borlänge flygplats inte varit öppet har man tvingats att avstå från organdonation, vilket inte är acceptabelt ur ett patient- och resursperspektiv och potentiellt kostar liv.

I samband med att Dalarnas ambulanshelikopter togs i operativ drift 2016 byggdes snarast en helikopterplatta på Falu lasarett. Infrastruktursatsningen bedömdes nödvändig för att kunna nyttja ambulanshelikoptern effektivt. Helikopterplattan är en viktig länk för snabb luftburen intensivvårdstransport, även i de fall där skyndsam omlastning behöver ske till "fixed wing" ambulansflyg, och då optimalt på Borlänge flygplats. Tidsförlusten blir minimal och man flyger då inte åt "fel håll", på motsvarande sätt blir tidsförlusten begränsad om markambulans används för transporten.

Borlänge flygplats har bra bankapacitet och tillgång till övriga faciliteter vilket innebär att hälso- och sjukvården nyttjar Borlänge flygplats för cirka 100 flygambulanstransporter per år. Detta innebär lika många ambulanstransporter (tur och retur) mellan flygplatsen och Falu lasarett. I och med att Falu lasarett kan använda Borlänge flygplats så minskar allokering av ambulanstransport väsentligt jämfört om enbart Mora och/eller Uppsala skulle nyttjas. Falun-Borlänge-regionen är ett befolkningscentra med tungt trafikerade vägar (E16 och riksväg70) vilket innebär att det är viktigt med gripbar ambulanstransport.

Mora lasarett och betydelsen av Mora flygplats

Mora lasarett är ett länsdelssjukhus med kliniker inom medicin, kirurgi och ortopedi. Det finns akutmottagning och en mindre intensivvårdsavdelning. Mora lasarett är viktigt för länets totala produktion av hälso- och sjukvård, inte minst inom operationssjukvården. Befolkningsunderlaget ökar vintertid varje vecka med cirka 100 000 besökande till fjällanläggningarna i norra och nordvästra Dalarna. Utöver att Mora lasarett tillhandahåller sjukvård för

befolkningen i det primära upptagningsområdet, är lasarettet nödvändigt för att ta hand om skadade eller sjuka fjällturister och det finns en stor ortopedisk akutverksamhet.

Dalafjällens omfattande besöksnäring genererar många trauman framförallt i form av komplicerade extremitetsfrakturer, vilka under skidsäsong behöver transporteras långväga med ambulansflyg till hemsjukhus. Mora flygplats är strategiskt välplacerat för att säkra luftburna patienttransporter från länets nordvästra delar och från Mora lasarett. Antalet transporter med "fixed-wing" ambulansflyg uppgår till cirka 100 per år, oftast trauma och ortopediska patienter som behöver transporteras till sina hemregioner eller utomlands. Tidskritiska luftburna transporter är också vanliga och många sker med ambulanshelikopter.

Flygplatsen utgör bas för Dalarnas ambulanshelikopter som årligen utför drygt 400 uppdrag, varav 75-80% primäruppdrag (flygning till patient/skadeplats) och 20-25% sekundäruppdrag (intensivvårdstransport mellan olika sjukhus). Flygplatsen är nödvändig för ambulanshelikoptern.

För att förstärka infrastrukturen för transporter med ambulanshelikoptern har även Mora lasarett en helikopterplatta som byggdes strax efter att helikoptern togs i operativ drift.

Falu och Mora lasarett kompletterar varandra

I likhet med den nivåstrukturering av hälso- och sjukvården som skett nationellt under det senaste decenniet har det skett en nivåstrukturering av hälso- och sjukvården även inom länet. Resursmässigt är Mora lasarett och Falu lasarett centrala för att tillgodose befolkningens behov av akuta och planerade sjukvårdsinsatser.

Region Dalarna yrkar bestämt att både Borlänge flygplats och Mora flygplats utses som permanenta beredskapsflygplatser. Länets geografi med långa avstånd och spridd befolkning i såväl täta som glesa miljöer samt utbudet av sjukvård med en centralisering av den mer avancerade akutsjukvården till Falu lasarett, inklusive betydligt större volymer av intensivvård på länssjukhuset motiverar att även Borlänge flygplats utses som permanent beredskapsflygplats. En avsaknad av möjlighet av luftburna transporter från Borlänge flygplats kan leda till följande risker:

- Allvarliga patientsäkerhetsrisker
- Tidskritiska luftburna transporter kan inte genomföras. Om tidsfönstret för transporten blir för lång blir det till slut medicinskt omotiverat att genomföra transporten

- Organdonationer från patienter i Dalarna kan utebli
- Patienttransporterna fördröjs betydligt mer än transporttiden med markambulans från Falu lasarett till Mora flygplats, i och med att transporten oftast sker i fel riktning (från universitetssjukhusen).
- Försämrat resursutnyttjande av ambulanssjukvården
- Region Dalarnas del i den nationella samordningen av luftburna intensivvårdstransporter begränsas. De nationella resurserna blir inte bättre än vad ingående regioner kan leverera. Region Dalarna har genom sitt medlemskap i SLA (Svensk Luftambulans) bidragit till och varit drivande i att stödja en nationellt heltäckande organisation av luftburen intensivvård
- Sämre förutsättningar att bibehålla nödvändig flygplatskapacitet vid ett försämrat europeiskt säkerhetsläge, både ur civilförsvars- och hälso- och sjukvårdsperspektiv.

Luftburen sjukvård

Hälso- och sjukvården i Region Dalarna har stora behov av en infrastruktur med flygplatser i både Mora och Borlänge. Dalarnas ambulanshelikopter har sin bas på Mora flygplats men båda flygplatserna nyttjas vid tankning. Tankningsmöjligheter för ambulanshelikoptern behövs dygnet runt årets alla dagar, alternativa tankningsmöjligheter utöver Mora och Borlänge saknas i Dalarna. Om inte Borlänge flygplats kan erbjuda tankning blir ett stort geografiskt område utan tankningsmöjligheter.

Borlänge flygplats är viktig för ambulanshelikopterverksamheten även utifrån möjlighet till instrumentflygning om vädret inte tillåter landning på helikopterplattan på Falu lasarett. En säker landningsplats för Dalarnas ambulanshelikopter vid dåligt väder eller tekniska problem på helikoptern i närheten av Falun är nödvändig.

Data ifrån Dalarnas ambulanshelikopter visar på en hög andel trauma (39 procent) med en hög andel svårt skadade i Dalarna. Orsaken är okänd, men omfattande besöksnäring inom skid- och fjällturism samt vägnätets utformning och standard spelar sannolikt in.

Region Dalarna avser fortsatt att använda Borlänge flygplats för flygambulanstransporter. I en nära framtid kommer ambulansflyg (fixed wing) och ambulanshelikoptern att samordnas nationellt via KSA (Kommunalförbundet Svenskt Ambulansflyg) för effektiv och säker utalarmering. Detta bygger på god tillgänglighet till flygplatser.

Borlänge flygplats är också viktig för Region Värmlands och Region Uppsalas ambulanshelikopterverksamhet.

Pandemin

Pandemin har visat att antalet beredskapsflygplatser är för få i Sverige. "Fixed-wing" ambulansflyg var underdimensionerat både nationellt och regionalt när belastningen på intensivvården var som högst. Långa luftburna patienttransporter fick istället utföras med ambulanshelikopter, med konsekvens att ambulanshelikoptrarna långa tider var utanför sina ordinarie upptagningsområden för att bistå med akuta prehospitala intensivvårdsinsatser. Samtidigt konstateras att Dalarnas ambulanshelikopter starkt bidrog till att länets lediga IVA-kapacitet kunde upprätthållas under pandemin, genom luftburna intensivvårdstransporter av patienter till andra regioner när intensivvården var som mest belastad.

Pandemin är bara ett exempel på allvarlig samhällspåverkan. Utifrån utvecklingen nationellt och internationellt finns starka skäl för beredskapsflygplatser som omgående kan tas i drift dygnet runt årets alla dagar. Regionernas resurser utgör grunden för de sammanslagna nationella resurserna.

Nationell statistik från Covid-19 pandemin visar att Dalarnas län var extra drabbat med en per capita betydligt högre andel sjukhus- och intensivvårdskrävande Covid-19. Orsaken till detta är okänd, men kan möjligen återfinnas i både befolkningsdemografi och resmönster. Region Dalarna utförde en hög andel Covid-19-flygtransporter till andra delar av Sverige. Vid lokalisering av framtida beredskapsflygplatser bör denna information tas i särskilt beaktande.

Flygplatserna har även en viktig roll för akuta- och subakuta patienttransporter dygnet runt med "fixed-wing" ambulansflyg mellan Dalarna och övriga regioner. För att garantera en snabb och ofta livräddande access till högspecialiserad eller nationellt nivåstrukturerad akutsjukvård måste snabba luftburna transporter med ambulansflyg säkerställas mellan Dalarna och universitetssjukhusen främst i Göteborg, Stockholm och Linköping. Luftburna intensivvårdskrävande sekundärtransporter mellan Dalarna och Uppsala respektive Örebro sker oftast med ambulanshelikopter, men samtidigt bör beaktas att helikopterverksamheten oftare begränsas av väderfaktorer jämfört med ambulansflyget.

Pandemin har aktualiserat behoven av fungerande flygplatser och transportlogistik. Luftburna transporter av covid-19 patienter när Region Dalarnas intensivvårdsresurser har varit som mest belastade, har nästan

uteslutande utförts med ambulanshelikopter och endast i enstaka fall med "fixed-wing" ambulansflyg, vilket ur ett resursperspektiv hade varit att föredra så att ambulanshelikoptern kan nyttjas för ordinarie akuta primäruppdag i närområdet i stället för tidskrävande längre sekundärtransporter.

Region Dalarna anser att det är rimligt att antalet beredskapsflygplatser utökas med utgångspunkt från erfarenheterna av pandemin samt det allvarligt försämrade Europeiska säkerhetsläget, och därmed bör omfatta 27 permanenta beredskapsflygplatser inklusive Borlänge flygplats. Detta stöds av Trafikverkets bilaga 4 "Vid utökning till 27 beredskapsflygplatser" i delrapporten.

Behov utifrån ett totalförsvarsperspektiv

En stor del av regionens uppdrag att stötta totalförsvaret handlar om sjukvårdens förmåga och resurser. Sjukvårdens behov kretsar där intensivvården finns, och tillgängligheten måste utgå från där sjukvården bedrivs. Vid en allvarlig kris kräver många sjuktransporter intensivvård, även om den är markburen, och resurserna behöver fördelas mellan marken och luften. Närhetsprincipen är viktig och beroende av transporter till och från en beredskapsflygplats. Att en hög andel av länets intensivvård sker på IVA på Falu lasarett bör beaktas i detta perspektiv.

Förändringar sker i vår omvärld. Krigssituationen i Ukraina har snabbt ändrat förutsättningarna för totalförsvaret och gjort totalförsvarsperspektivet ännu viktigare. Även detta perspektiv stödjer behovet av Borlänge flygplats som beredskapsflygplats, inte minst genom närheten till ett återetablerat I13 regemente i Falun.

Region Dalarna anser det bör finnas ett nationellt nät av beredskapsflygplatser för att hela Sverige ska ha en god grundläggande beredskap.

Region Dalarna anser att Trafikverkets kriterier för bedömning av rimligt geografiskt avstånd mellan sjukhus och flygplatser inte är tillräckligt anpassade ur ett vårdperspektiv. Till exempel är det inte rimligt ur ett patientsäkerhetsperspektiv att hävda att en akut sjuktransport ska gå 16 mil på väg från Falun till Uppsala-Ärna flygplats. Det är heller inte rimligt med akuta transporter 10 mil från Falun till Mora flygplats, transporten är tidsmässigt betydligt längre på grund av fel åkriktning. Många akuta transporter är tidskritiska. Sker en fördröjning kan det leda till att transporten inte kan genomföras med risk för allvarliga patientsäkerhetsrisker.

Region Dalarna anser att utpekandet av beredskapsflygplatser måste utgå från ett närhetsperspektiv med hänsyn till var den mest tidskritiska vården sker. I Dalarna behöver både Mora och Borlänge utgöra beredskapsflygplatser på grund av båda flygplatsernas geografiska närhet till akutsjukhus samt länets spridda befolkning inklusive besöksnäringen.

Utvecklingskraft i alla delar av länet

I Dalarnas regionala utvecklingsstrategi "Dalastrategin 2030 – Tillsammans för ett hållbart Dalarna" är det övergripande målet **ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet**. Arbeta inom tre målområden driver arbetet mot ett hållbart Dalarna:

- Ett klimatsmart Dalarna
- Ett konkurrenskraftigt Dalarna
- Ett sammanhållet Dalarna

Dessa målområden är nära sammanlänkande med varandra och tillsammans pekar de ut de samhällsutmaningar länet har att hantera. En god och säker tillgång till vård är viktigt för att bidra till människors känsla av trygghet och är en av prioriteringarna för att uppnå det övergripande målet. Länets geografiska förutsättningar med långa avstånd och spridd befolkning i såväl täta som glesa miljöer utgör dock en stor utmaning för tillgängligheten till vård.

Beredskapsflygplatser i både norra Dalarna med stark besöksnäring (Mora) och i det mest befolkningstäta området med länssjukhus (Falun-Borlänge) är en nödvändighet för ett hållbart, sammanhållet och konkurrenskraftigt Dalarna.

Ulf Berg
Regionstyrelsens ordförande